

3. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 701 с.
4. Веблен Т. Теория делового предприятия / Торстейн Веблен; пер. с англ. – М.: Дело, 2007. – 288 с.
5. Турен А. Повернення дієвця / Ален Турен; пер. з фр. – К.: Альтерпрес, 2003. – 320 с.
6. Дейнека О. С. Экономическая психология: Учеб. пособие / О. С. Дейнека. – СПб.: Питер, изд. СПб. ун-та, 2000. – 160 с.
7. International Encyclopedia of the Social Sciences [Electronic resource]. – Access mode: http://www.encyclopedia.com/topic/mass_communication.

References

1. Bauman Z. Globalizacija. Posledstvijsa dlja cheloveka i obshhestva / Zigmund Bauman; per. s angl. – М.: Ves mir, 2004. – 188 s.
2. Smit A. Issledovanija o prirode i prichinah bogatstva narodov / Adam Smit; per. s angl. – М.: Socekgiz, 1962. – 684 s.
3. Meskon M. X. Osnovy menedgmenta / M. X. Meskon, M. Albert, F. Hedoury; per. s angl. – М.: Delo, 1992. – 701 s.
4. Veblen T. Teorija delovogo predpriatija / Torstain Veblen; per. s angl. – М.: Delo, 2007. – 288 s.
5. Turen A. Povernennja dijevca / Alen Turen; per. s fr. – К.: Altpres, 2003. – 320 s.
6. Daineka O. S. Ekonomicheskaja psihologija: Ucheb. posobije / O. S. Daineka. – SPb.: Piter, izd. SPb. un-ta, 2000. – 160 s.
7. International Encyclopedia of the Social Sciences [Electronic resource]. – Access mode: http://www.encyclopedia.com/topic/mass_communication.

Бондаренко О. В., PhD, Professor, Head of the Chair of Philosophy, Zaporizhky National Technical University (Ukraine, Zaporizhje), obond@zntu.edu.ua

The modern «economic human being» and values of economic culture: human dimension of economic development

The features and its own theme and problem of human dimension of economic development at the present stage of human development, particularly, in terms of formation and expansion of the conceptual construct of «economic human being» are investigated.

Keywords: social-economic development, economical man, economical consciousness, value of economical culture, post-classical society, human-dimensions, social practices.

Бондаренко О. В., доктор философских наук, профессор, заведующая кафедрой философии, Запорожский национальный технический университет (Украина, Запорожье), obond@zntu.edu.ua

Современный «экономический человек» и ценности развития экономической культуры: человекомерность экономического развития

Исследуются особенности, а также собственно тема и проблема, человекомерности экономического развития на современном этапе развития человечества, в частности, в аспекте становления и развития понятийного образования «экономический человек».

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, экономический человек, ценности экономической культуры, экономическое сознание, постклассическое общество, человекомерность, социальные практики.

***

УДК 37.035:17(045)

Красніцька Г. М.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
філософії та економічної теорії,
Вінницький торговельно-економічний інститут
(Україна, Вінниця), krasnitska-am@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ

Висвітлено результати проведеного соціологічного дослідження з проблем формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді. Виявлено основні етичні та ціннісні позиції сучасної української молоді. Розроблено механізм процесу соціалізації молоді.

Ключові слова: молодь, ціннісні орієнтації, соціалізація, механізм, формування, етичні позиції.

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується як період трансформаційних процесів, що обумовлений пошуком власного шляху розвитку та зміни цінностей. Людський спосіб життя зумовлює таке існування цінностей, де найвищою постає та, яка визначає сенс життя особистості, всю мотивацію її існування. Україна як незалежна держава, що не так давно стала на самостійний шлях формування нових соціально-економічних, політичних, духовних орієнтирів, свої ідеї, мрії та сподівання значною мірою пов'язує з молоддю. Визначити цінності молоді, якими вона оперує сьогодні і які складають її внутрішній світ та формують ставлення до навколишнього світу, – ось головні напрямки роботи науковців у галузях психології, соціології, педагогіки.

Поняття «цінність» є центральною дефініцією при вивченні ціннісних орієнтацій особистості. Її складну діалектику представляє у вигляді певних форм соціальної казуальності нормативно-ціннісний підхід до аналізу процесу розвитку суспільства, який веде до класиків соціології: М. Вебера, Е. Дюркгейма, А. Маршалла, В. Парто, Т. Парсонса. Теоретико-методологічні підходи розвивались класичною соціологією і представлені такими авторами, як: З. Бауман, П. Бергер, Т. Лукман, Дж. Мід, П. Штомпка. У пострадянській та вітчизняній соціології поняття «цінність» розглядається в працях А. Здравомислова, В. Ядова, А. Кравченко, Т. Заславської, Н. Лапіна, А. Ковалерова, Л. Овсянецької, М. Скока, Н. Сорокіної [1; 2; 3, с. 165–177]. Водночас недостатньо вивченими залишаються питання формування етично-ціннісних орієнтацій сучасної української молоді.

Молодь можна вважати лідируючою групою суспільства тому, що внаслідок свого об'єктивного стану вона концентрує в собі і виявляє в своїй свідомості перспективні тенденції розвитку сучасного суспільства. Кожне покоління молоді, що вступає в самостійне життя, засвоює вже сформовані цінності, якими живе сьогодні старше покоління. А потім формує і реалізує свою життєву програму, беручи за основу інтеріоризовані цінності.

Етично-ціннісні орієнтації являють собою складні утворення, що вбирають у себе різні рівні і форми взаємодії громадського й індивідуального в особистості, специфічною формою усвідомлення особистістю оточуючого світу, свого минулого і майбутнього, суттєвості свого власного «Я». А. Здравомислов і В. Ядов вказують на те, що «основна функція ціннісних орієнтацій, – регулювання поведінки як усвідомленої дії в певних соціальних умовах» [2; 4].

Включення етично-ціннісних орієнтацій у структуру особистості дає змогу, як вказує В. Ядов, «влити найбільш загальні соціальні детермінанти мотивації поведінки, джерела якої треба шукати в соціально-економічній природі суспільства, його моралі, культурі, в особливостях соціально – групового усвідомлення того середовища, у якому сформувалась соціальна індивідуальність і де проходить повсякденна життєдіяльність людини» [4, с. 6]. Етично-ціннісні орієнтації, виступаючи одним із центральних особистісних утворень, виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності і в цій своїй якості визначають широку мотивацію її поведінки і мають суттєвий вплив на всі сторони її діяльності. Розвиток етично-ціннісних орієнтацій тісно пов'язаний з

розвитком спрямованості особистості. У співвідношенні з прийнятими в психології поняттями природи і особливостей етично-ціннісної орієнтації особистості, цінності, які становлять її структуру і зміст, поділяють на дві основні групи (М. Рокич) з точки зору цілей і завдань, яким слугує та чи інша цінність. Першу групу становлять цінності – цілі (термінальні цінності), другу – цінності-засоби (інструментальні). Найголовнішими є термінальні цінності – це основні цілі людини, оскільки відображають довгострокову життєву перспективу. Термінальні цінності начебто визначають сенс життя людини, вказують, що для нього є особливо важливим, значущим, цінним [5].

Аналіз етично-ціннісних орієнтацій молоді має враховувати два важливих фактори, які переважно і впливають на процес формування етично-ціннісних орієнтацій: по-перше, соціокультурної ситуації, яка склалась в сучасній Україні; по-друге, специфіки молоді як відносно самостійної соціально демографічної групи.

Складність аналізу специфіки молодіжного середовища, ролі й становища молоді в суспільстві, її життєвого рівня і соціального самопочуття, характеру адаптації до соціокультурної системи зумовлена органічним взаємозв'язком етично-ціннісних орієнтацій молоді та соціокультурних перетворень.

Описуючи сучасне суспільство, дослідники, як правило, виділяють такі характеристики ціннісних структур українського населення:

- орієнтованість на матеріальні потреби;
- постійне звуження поля соціального інтересу;
- пластичність менталітету українського населення, що породжується його здатністю адаптуватись до будь-яких соціальних змін;
- підпорядкованість масової свідомості впливу засобів масової інформації як зовнішнього прояву віртуалізації способу життя;
- відсутність регулювальних функцій моральної свідомості;
- преклоніння значної частки населення перед владою навіть у ситуації відносної свободи вибору альтернатив;
- культурна невимогливість і готовність споживати будь-які моральні сурогати.

Сучасне українське суспільство характеризується, з одного боку, прагненням до радикальної трансформації відносин власності, докорінних змін політичної структури, а з іншого – тотальною кризою в усіх сферах суспільного життя і суттєвою трансформацією системи цінностей. Проте, на наш погляд, представлену картину української соціокультурної дійсності доповнюють наступні риси, що характеризують сучасну молодь:

- нечіткість уявлень про громадянський обов'язок та патріотизм, що обертаються соціальною інертністю та відчуженістю молоді від проблем суспільства;
- небажання молоді нести відповідальність не тільки за долю суспільства, але й за власне майбутнє;
- неготовність певної частини молоді до служіння високим суспільним ідеалам;
- низький рівень самостійності мислення, що заважає формуванню здатності приймати відповідальні рішення в ситуації вибору;
- відсутність соціальної солідарності, що створена відсутністю консолідуючих ідеалів і байдужістю до суспільних проблем.

Роздивимось докладніше поняття «ціннісні орієнтації». Ціннісні орієнтації – це елементи внутрішньої (диспозиційної) структури особистості, сформовані і закріплені життєвим досвідом індивіда у ході процесів соціалізації і соціальної адаптації, які відокремлюють суттєве від несуттєвого для даної людини через прийняття або не прийняття особистістю певних цінностей, які усвідомлюються в якості змісту і основних цілей життя, а також ті, які визначають припустимими засобами їх реалізації.

Сьогодні, на початку XXI ст., розвиток і світогляд молоді зазнав великих змін. Порівняно з попередніми роками молодь стає більш розкутою та самостійною, починає орієнтуватись в сучасному суспільстві. Але не завжди самостійність позитивне явище, адже стикаючись з доволі сумними реаліями життя підлітки стають цинічними та байдужими до навколишнього світу, погіршуються їх взаємини з батьками. Звісно, що зараз змінилися й життєві цінності нового покоління, якщо років 10–20 назад головним було навчання, ставлення до оточуючих людей, то зараз молодь не дуже цікавить думка їх батьків та друзів, більш помітними стали егоїстичні спрямування молоді.

Існує багато стереотипів, в яких молодь сприймається як єдине ціле. Але молодь, як і люди різного віку, досить відрізняються один від одного. Етично-ціннісні орієнтації явище динамічне, оскільки кожне нове покоління засвоює цінності попереднього покоління крізь призму власного сприйняття, додаючи власні цінності. Звичайно, процес зміни етично-ціннісних орієнтацій безпосередньо пов'язаний зі змінами в економічному, культурному, політичному та інших сферах життя суспільства певної країни. Молодь останнього десятиріччя XX ст. і початку XXI ст. опинились, так би мовити, у двоякій ситуації: з одного боку, це покоління ще виховувалися на «старих» засадах, а з іншого – в доросле життя воно вступає за нових умов, які вимагають відмови від багато чого засвоєного раніше. «Не спрацьовують» колективістські ідеали (все більше – індивідуалістичні); став непрестижним ряд професій, які раніше поважались та вважались суспільно корисними, змінилось ставлення до своєї батьківщини. Відтак стає очевидним розрив між поколіннями сучасного суспільства. Сьогодні ЗМІ контролюють значну частину дозвілля молодіжної аудиторії та виступають важливим інструментом формування соціальних настанов, ціннісних орієнтацій молоді. Відповідальність за те, що нинішнє покоління росте такими готовими споживачами, в більшості своєї лежить на засобах масової інформації. Сьогоднішня молодь, як ніколи раніше, росте в атмосфері пресингу реклами та ЗМІ. Як правило, молодь скептично ставиться до того, що їм кажуть. Вони гублять наївність й починають вірити в те, що бачать власними очима, а не в те, що їм розповідають. Вони навчаються розпізнавати фальшиві обіцянки, відокремлювати пусті слова від реальних дій, помічати лицемірство й не путати їх з правдою й з істинним бажанням допомогти [6].

Згідно з дослідженнями, основні пріоритети сучасної молоді – це добробут, кар'єра, фінансова незалежність від старших, сім'я, свобода.

Проблема формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах є відображенням складностей процесу її соціалізації, який втілює інтегральний результат взаємодії двох цілісних систем: з одного боку, суспільства, що

впливає на особистість молодшої людини, з іншого – особистості, яка активно та вибірково засвоює попередній актуальний досвід соціуму, знання, норми, цінності, традиції, що накопичуються і передаються від покоління до покоління.

Від того, наскільки ефективно будуть засвоєні ті чи інші цінності і яким чином будуть вироблятися потреби та інтереси, залежить рівень успішної соціалізації: чи стане молода людина повноцінним громадянином і особистістю, чи її поведінку вважатимуть девіантною. Відсутність ідеалів і цілей у сучасному житті негативно впливає на становлення молоді, тому вони мають бути обов'язково визначені для того, щоб молодь могла на них орієнтуватись у процесі особистісного розвитку.

Таку ситуацію охарактеризувала науковець М. Мід, коли сформулювала стосовно часової специфіки три види культур: постфігуративну, яка переважає в традиційних суспільствах і орієнтована на минулий досвід; конфігуративну, що переносить центр тяжіння з минулого на сучасність і відкриває можливість розвитку молодіжних культур і різноманітних конфліктів між поколіннями; префігуративну, що орієнтована переважно на майбутнє, коли з цілого ряду причин ні минулий, ні теперішній досвід не дає змоги вирішувати життєво важливі проблеми і навіть є шкідливим. В таких ситуаціях молодь, безумовно спираючись на цінності, закладені старшим поколінням, по-перше, швидко засвоює нові вимоги, а по-друге, створює нові для цього середовища норми, стереотипи, закріплює їх у свідомості і створює тим самим новий досвід, яким вже буде вимушене користуватись старше покоління. Проте таке становище не може тривати довго. Як не може молодь завжди зберігати своє лідерське становище. Стабілізація суспільства призводить до своєрідної «реставрації», і взаємодія поколінь набуває класичного вигляду [7].

Лідеруюче становище молоді як соціально-демократичної групи суспільства визначається не просто прийняттям «будь-якою ціною» нових основ щодо попередньої ідеології чи парадигми, ціннісні орієнтації молоді мають відповідати загальному вектору розвитку людства й окреслюватись такими загальними поняттями, як демократія, свобода, права людини, правова держава, громадянське суспільство, ринок. Така орієнтація – своєрідний шанс прориву в розвитку, який «дається» суспільству перехідного періоду під час виходу в самостійне життя нового покоління. І тут багато залежить вже від здатності даного суспільства, його соціальних інститутів використати цей шанс.

Таким чином, можна стверджувати, що визначення комплексного механізму процесу соціалізації молоді, є його активним суб'єктом. Механізм соціалізації молоді включає в себе зовнішні фактори: цілеспрямований вплив соціокультурного середовища, у якому людина постійно перебуває, виховується і формується як особистість, її норми, цінності, етика, соціальні очікування, стандарти поведінки, які засвоюються через агентів соціалізації (сукупність соціальних інститутів, суспільних організацій, у рамках яких індивід реалізує певні соціальні ролі і набуває бажаних соціальних статусів). До внутрішніх факторів необхідно віднести: соціальну активність самої особистості, самостійність у виборі та засвоєнні знань, уміння зіставляти різні точки зору, критично їх оцінювати, активну участь у

практичній перетворювальній діяльності. Важливим критерієм відмінності зрілої особистості та особистості інфантильної є диференційована самооцінка, здатність самостійно приймати рішення. Тобто молодь буде керуватись тією системою ціннісних орієнтацій, яка сформувалась у процесі соціалізації під впливом перетворень сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Природа людських цінностей / М. Rokeach. – Н.Й.; Лондон: Вільна преса, 1973. – 438 с.
2. Артемонова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрямки трансформації // Вища освіта України. – 2008. – №1. – С.72–75.
3. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації: монографія / А. А. Ковалеров. – Одеса: Астропринт, 2001.
4. Мид М. Культура і мир дитинства. Избранные произведения / М. Мид; [сост. и предисл. И. С. Кона]. – М.: Наука, 1988. – 429 с. – (Этнографическая библиотека).
5. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М.: Политиздат, 1986. – 223 с.
6. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / [под ред. В. А. Ядова]. – Л.: Наука, 1979. – 264 с.
7. Сорокина Н. Д. Перемены в образовании и динамика жизненных стратегий студента [Электронный ресурс] / Н. Д. Сорокина // Социологические исследования. – 2003. – №10. – С.55–60. – Режим доступа: <http://www.isras/socis.html>.

References

1. Pryroda ljuds'kyh cinnostej / M. Rokeach. – N.J.; London: Vil'na presa, 1973. – 438 s.
2. Artemonova T. Osnovni duhovni priorytety students'koi' molodi: naprjamy transformacii' // Vyshha osvita Ukraïny. – 2008. – №1. – S.72–75.
3. Kavalero A. A. Cinnist' u sociokul'turnij transformacii': monografija / A. A. Kovalerov. – Odesa: Astroprynt, 2001.
4. Mid M. Kul'tura i mir detstva. Izbrannye proizvedenija / M. Mid; [sost. i predisl. I. S. Kona]. – M.: Nauka, 1988. – 429 s. – (Jetnograficheskaja biblioteka).
5. Potrebnosti. Interesy. Cennosti / A. G. Zdravomyslov. – M.: Politizdat, 1986. – 223 s.
6. Samoreguljacija i prognozirovanie social'nogo povedenija lichnosti / [pod red. V. A. Jadova]. – L.: Nauka, 1979. – 264 s.
7. Sorokina N. D. Peremeny v obrazovanii i dinamika zhiznennyh strategij studenta [Jelektronnyj resurs] / N. D. Sorokina // Sociologicheskie issledovanija. – 2003. – №10. – S.55–60. – Rezhim dostupa: <http://www.isras/socis.html>.

Krasnitska H. M., candidate of historical sciences, assistant professor of philosophy and economic theory, Vinnytsa trade and economic institution (Ukraine, Vinnitsa), krasnitska-am@ukr.net

The formation of moral value orientations of young people

The article presents the results of the conducted sociological researches on problems of moral value orientations of modern Ukrainian young people. Identified basic ethical and values positions of the Ukrainian nation. The mechanism of the process of socialization of young people.

Keywords: youth, value orientation, socialization, the mechanism, formation, ethical positions.

Красницкая А. Н., кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и экономической теории, Винницкий торгово-экономический институт (Украина, Винница), krasnitska-am@ukr.net

Формирование нравственно-ценностных ориентаций молодежи

Представлены результаты проведенного социологического исследования проблем формирования ценностных ориентаций современной украинской молодежи. Выявлены основные этические и ценностные позиции украинской нации. Разработан механизм процесса социализации молодежи.

Ключевые слова: молодежь, ценностные ориентации, социализация, механизм, формирование, этические позиции.

* * *